

In v teh časteh, in v tej slavi, v tej sreči ohranil si je dr. Bleiweis s svojim uzorno rednim in zmernim življenjem tudi v poznej, sivolasej starosti terdno zdravje, bistro glavo, gorko serce in delavno roko. Bog nam ga poživi, Bog nam ga ohrani še mnogo mnogo let, duševno tako čilega, delavnega in vztrajnega odslej, kakor je bil dozdej!

Fr. Levec.

Ponarejani bankovci.

(Povest iz domačega življenja, spisal Josip Jurčič.)

Kdor vam pripoveduje, da morete drugače obogateti, nego s pridnostjo in delom, temu recite goljuf.

Franklin.

1.

V malej vasi na dolenjem Kranjskem nekaj ur od Save je živel ~~terden~~ kmet; Miha ~~Zakrajec~~ so ga pisali in klicali. ~~Terden~~ kmet pravim. A s tem nečem reči, da je bil bogat. Imel je poleg dveh krav še lepe voli in nekoliko juncev in telic, kar je bilo vse njegovo, ne morda v rejo vzeto ali le „na úpanje“ kupljeno. Za davek ga gosposka ni nikoli rubila. Težko je res nesel tiste goldinarje v davkarijo, kajti ~~terdo~~ so bili prisluženi, ali nesel jih je vendar vsako leto ob pravem času, ker vedel je, da gosposka oblast tudi mora biti zaradi javne varnosti in slišal je v cerkvi, da je od Boga postavljena. Pšenice, lanú, masla, prašičev in tako še marsikaj se je na leto pri Zakrajčevih dalo v pródaj, tako da ni nikoli krajcar tako pošél, da ne bi bilo za podpláte, za kakšno potrebno drugo obleko, ali celo za sol in za tabak. Zakrajec ni bil nikomur nič dolžan, da celo imel je še pri sosedu nekaj terjati, kar bi bilo za silo. Tudi dote od svoje žene še ni bil izterjal in je mislil: e pa otrokom prav pride enkrat.

Tako tedaj je bil Zakrajec ~~terden~~ kmet in srečen. Otroci so mu, bili zdravi, žena pridna, vse je šlo, — sicer včasih malo ~~terdo~~ — ali vendar lepó gladko. Kedar se je Zakrajcu zdélo, da zdaj-le se ne bodé lahko izvil iz težav in skrbi, é, pa je že Bog tako dal, da se je srečno izkopal

iz preglávica, da sam ni vedel, kakó in kédaj. Drugi kmetje, ko so bili reveži zadolženi, da so komaj dihali, kárali so Miho Zakrajca, če je kédaj tudi malo pojadikoval in potožil o hudih časih in so mu rekali: „I, bome, kaj maraš ti, ki imaš svojo živino, ki nimaš dolga, pa imaš še denar! Ali mi, mi! kaj porečemo mi drugi!“ In Miha Zakrajec je molčal na to; ali kdor bi mu bil prav ostro v obraz pogledal, ta bi bil videl, da mu to dobro dene, in kdo ve, če ni tiho Boga zahvaljeval v tačih prilikah, da je takó, in mislil, da bi mu huje tudi lahko bilo, kakor je huje drugim.

To se ve pa, da Zakrajec ni bil zapravljivec. Tído je delal in pridno, leto in dan, in vsi njegovi so delali. Vina je malo izpil, pijanega ga pa ni nihče nikoli videl. Ogledal je prej krajcar, prednó ga je izdal. Zato je vedel, kaj goldinar veljá, ker je groš poznal.

Poleg tega se mu je kmetija vedno boljšala in širila, ker prikupil je bil že dve parcéli gozda k svojemu posestvu in izplačal vse. „Ta bo še zabogátel, če bo dolgo gospodaril,“ rekli so stari možje po vasi, kedar so v nedeljo popoldne na vasi sedeli in modrovali.

In res bi bil pridnemu, delavnemu možu Bog gotovo srečo dal, da bi bil lepo napredoval, otroke zredil in brezskórbno starost učakal, ko bi bil tak ostal, kakor je bil.

Ali nesrečna lakomnost, da bi več imel, hitro, brez truda obogatel, — ta ga je pogreznila, — njega in njegove v strahovito nesrečo. Poslušajte kakó.

2.

Jeseni je videl Zakrajec, da je tisto leto prav malo sená. Kupovati ga, — to mu ni kazalo. Temuč sklene voličke, ki so bili že precej okrogli, še nekoliko opásti in porediti s priboljški, potlej pa mesarju prodati jih in še le na spomlad druge kupiti, — in sicer mlajše in pleméne, da se bode pri njih zopet kaj priredilo.

Kakor je mislil, tako je storil. Zakrajec voli proda in do blizu spomladi brez skóربي, da bi mu sená zmanjkalo, kórmí goveje glave, kar jih je še bilo, v hlevu. Proti spomladi pa je bilo treba misliti na kup novih volov. Zakrajec torej zvečer vzame prátiko izza table in začne študirati, kédaj bode kje blizu in daleč živinski semenj. In ko so otroci

spat odšli, odloži Zakrajec prátiko spet na mizo in pove svojej ženi ta-le važen sklep:

„Jutri pojdem na Štajersko po voli.“

„Zakaj na Štajersko? Za božji čas, tako daleč!“ pravi njegova žena, katerej se je vse grozno daleč zdelo, kar je bilo dalje kot do farne cerkve, ker ženica ni bila veliko po svetu prišla.

„Vselej sem slišal, da se na Štajerskem bolje kupi kakor pri nas, hočem enkrat videti, ali je res, ali ne“ — odgovori mož.

„Ne hodi, ne hodi tako veliko dalje,“ prosi ona, ker neka skrb jo obide. „Kar boš morda bolj po ceni kupil, tolikanj več boš po potu pustil. In, Bog nas varuj, morda ti še zli ljudje denar vzemó, ali ti kaj hudega storé, ali . . .“

„Beži, beži!“ reče on, vtakne prátiko v predal in ukaže: „jutri zjutraj zgodaj kaj gorkega napravi, da ne pojdem tešč po svetu, kar pravijo, da ni dobro, pa tiho bodi! Do Zidanega mosta pojdem peš, potlej se pa na železnico vsedem in sem precej v Celji, ti še ne veš, kako to hitro gre po železnici!“

Ker žena res tega ni vedela, pa tudi ne vedeti želela, ustregla je možu in molčala.

3.

Drugo jutro, ko se je bil storil dan, najdemo Zakrajca že na bélej cesti. Varno na sercu pod zapetim telovnikom je imel kúp, denar za voli spravljen, v ustih malo tabakovo pipo, z močno desnico pa je oprijemal dolgo drenikovo palico in delal velike korake ž njo, ne dosti manjših pa s svojimi dolzimi nogami, tako da je pot pod seboj kaj hitro pobiral in da bi ga ne bilo vsako dete lahko dohajalo.

Jedno uro hodá od Zidanega mosta na cesti doide necega gospodskega človeka, to je, moža v gospodскеj, da si nekoliko zanošenej obleki, starega kacih 34 let, zabuhlega obraza, z rudečkasto brado in zmeršenimi lasmi.

Zakrajec je hotel mimo tega „gospodskega“ človeka naprej iti, ko ga je bil pozdravil po starej naši šegi. On se ni rad spuščal z vsacim človekom v znanje, zlasti z gospôdo ne. Kdo mu bode to zameril, saj je še več tacih mož med nami, ki se gospôde rajši ognó, če se morejo.

„Bog daj, Bog daj“, odgovori na pozdrav gospodski tujec na cesti in tudi svoje korake pospéši, takó, da gresta vštric.

„Kam mahate, oče, kam?“

„V semenj grem; par voličev bom kupil, pravim“, odgovori Zakrajec.

„Volj greste kupovat?“ vpraša tujec v zanošenej gospodскеj obleki in se Zakrajcu naglo še bolj približa. Ko bi bil Zakrajec vaje ljudi opazovati, opazil bi bil, da se to zadnje vprašanje tujčevo zdi nekako veselo, iznenádeno, kakor bi hotel reči: „aha ta kmet ima pa denar, držimo se ga.“

Vendar Zakrajec ni tega nič opazil; sam pošten, mislil je, da so tudi drugi pošteni, vsaj da večjidel, če le morejo biti.

Govorila sta potem o mnogih stvaréh: kako zimína kaže, koliko so miši po polji škode naredile in podobne kmetske reči, takó, da se je Zakrajcu še čudno zdelo, kako da ta „gospodski“ človek (to se ve da je bil zdaj malo v zanošenej obleki, ali morda je doma boljše imel) tako modro ve govoriti o vseh teh rečeh, prav kakor kaki pravi stari kmet.

Zakrajec je bil vedno bolj zaúpen. Tako je „gospodski človek“ kmalu zvedel skoro vse, kako so stvari doma pri Zakrajskih, koliko ima živine, koliko polja, gozda itd.

„Koliko ste priredili lani pri voléh?“ vpraša „gospod“ Zakrajca.

„Pri voléh? Lani? Ne véliko. Samo štirideset goldinarjev. Ali vozil sem ž njimi in kup ni bil poskočil“, odgovori Zakrajec.

„Štirideset goldinarjev! To ni mnogo. Pa pomislite, koliko ste terpeli. Tako daleč ste šli v semenj, kakor zdaj greste. Trudni ste bili in potni, ko ste domóv prišli. In potlej, kolikokrat ste mahnili s koso za voli, kolikokrat ste jim opertni koš v jasli zanesli, koliko nedelj po poldne ste jih morda sami na pašo gnali kje ob kakem robu, na vzórjih ste pasli ob vervi, da ste jim morali zmirom na gobce gledati,“ govori tujec kakor da bi bil navdušen. „Ni li res?“

„I, res je tako, kakor pravite, sam sem jih pasel včasih, i, dostikrat, kedar sem utegnul,“ reče Zakrajec, kateremu

je bilo tujčevo kratko naslikanje terpljenja volovske reje kmetove prav všeč.

„Vidite koliko terpljenja imate celo leto, dan na dan samo z volmi, potlej pa le štirideset goldinarjev priredite, in nič več, samo štirideset!“ reče tuji gospodski sopotnik.

„I, res in Bog ve kaj, ali, kaj čemò, to je naše k m e t s k o, mi moramo trpeti“, pravi Zakrajec. „Več se ne dá in kdor hoče, da mu kak krajcar v hišo pride, da ima za davek, sol in podplate, ne more drugače, kakor da dela.“

„Tudi drugače se more denar dobiti, brez terpljenja“, odgovori tujec skrivnostno.

„Kakó?“ vpraša Zakrajec čudeč se in ogleda svojega sopotovalca bolj na tanko.

„Le glejte me“, pravi modro oni. „Ali če sem prav tak-le, skoro raztergan, pa imam vendar zmirom denarja, kolikor hočem. Doma imam devet novih oblek in devet parov novih črevljev in zlate perstane; ali kedar po svetu grem, oblečem se nalašč tako-le bolj slabo, da se ljudje menj zmenijo za-me. Nu, in ker vidim, da ste vi tako pošten, in dober človek, kakor že dolgo nisem nobenega našel, ne bi rekel, da vam ne povém, kako se denar dobi brez truda in dela. Nekoliko ljudi sem že srečnih naredil. Prej ni imel dosti, ali pa nič, zdaj se bogatiri, da je veselje videti ga, kakó se k maši vozi, pečenko je in klobase, pa vino pije, kolikor hoče.“

„Pa ne da bi vi kakšne vraže znali“, vpraša Zakrajec smejoč se, ker na vsa babja pripovedovanja on vendar ni veroval.

„Béžite, béžite!“ pravi „gospod“ ter poseže v žep, izvleče nekoliko raztergano denarnico ter poišče bankovec za deset goldinarjev.

„Ali ni to denar?“

„Je, desetak je,“ reče Miha.

„Kaj mislite, da je sam od sebe ali od Boga zrastel, kakor orehovo drevo iz semena?“

„I, menda ne,“ odgovori Zakrajec, „včasih sem slišal, da delajo take desetake in druge bankovce tam pri cesarji na Dunaji tam nekje.“

„Nu, dá, delajo jih, narejajo jih. A kar dela jeden človek, to stori tudi drugi, če zna, pa znati je treba.“

„Vi znate?“ vpraša Zakrajec in korak mu zastane. „Denar znate delati?!“

„Zakaj pa ne?“ odgovori gospodski človek. „Kaj nisem černe šole študiral daleč v laškej deželi? Znam, znam; to mi je lahko, kakor vam spomlad mežjeno v~~erbovo~~ t~~prto~~ zviti.“

„Pa ga znate res tako narediti, bankovec, da je tak, kakor cesarski, da ga nobeden ne pozna, tudi davkar ne?“ vpraša Zakrajec.

„Take-le znam, glejte. Ali bi jih vi poznali, da so moji?“ Rekši pokaže tujec dva bankovca desetgol-dinarska.

„Jaz že ne bi poznal“, odgovori Zakrajec in občuduje dva pomoljena si desetaka.

„No vidite,“ pravi tujec zmagovito.

„In nobeden ne bi vedel, da nista prava?“ vpraša Zakrajec dalje in glas se mu nekako trese, ker rojilo mu je že po glavi.

„Nu, ne porečem, tam prav na Dunaji tisti, ki jih delajo, ali pa v Gradci in v Ljubljani tista vélika gospoda, ki z Dunaja pisma dobivajo in skrivnosti vedó, taki bi morda že izpoznavali, kaj je moje delo in kaj je njih delo, čeravno je moje ravno tako dobro ali pa še boljše. Saj veste, da še črevelj ni črevlju nikoli podoben in lice ne licu. A ne mislite, da nosim jaz svoje desetake tej velikej gospôdi na nos? Čemu? Saj lahko med kmeti in družimi ljudmi živim, med temi pa velja povsod moj desetak toliko kakor cesarjev.“ Tako razklada tujec.

Zakrajec je zdaj vse verjel, kar je ta lopov govoril. On ni bil šolan, niti ne mnogo izkušan po svetu. Začne se mu v glavi podoba delati, kako prijetno bi bilo, ko bi imel denarja kolikor bi hotel. Zanj, za ženo, za otroke, za vse bi bilo lepo in prijetno. Koliko mora človek prevzdigniti, prebiti, prenesti, prepotiti se in včasih si celo pri ustih pritergati, predno kak denar v hišo dobi. Zdaj bi ga pa po tem človeku kar z lehka, brez truda, brez dela, kar naravno dobil, kakor da bi se k pogernenej mizi usél. Zapeljiva, prezavedljiva misel! Zakrajec se je ni mogel odkrižati. Denar je vendar lepa reč, za denar se vse dóbi, oh, ko bi ga imel, kolikor bi hotel!

„Kaj ste prej rekli, da bi tudi mene srečnega storili, gospod“, reče Zakrajec nekako sramožljiv, kakor mlada deklica. On ni bil vajen prositi.

„Nu, rekel sem, in kar sem rekel, tega ne oporečem,“ odgovori tujec. „Samo, da prav za to n j ne bode, nekaj malega mi boste za to storili. To je tako zavoljo lepšega, veste, ne ravno da bi mi treba bilo, tisto ne.“

„Kar hočete, le recite, kar hočete, nisem tak, da bi dejal, da sem nehvaležen človek“, hiti Zakrajec zaterjevati.

„Veste, jaz imam takó vsako leto po jedenkrat navado,“ pripoveduje „gospod“ Zakrajcu, „da grem tje na Dunaj med ono veliko gospodo, ki prave cesarske bankovce delajo. Tam, kedar sem med njimi v sredi, — jemljó me namreč povsod soboj, ker jim znam prave povedati — ne morem in nečem plačevati ravno s svojimi bankovci, katere sam narejam, ker nekateri izmed njih bi utegnil vendar kakovo malo drugačno piko zaslediti na mojem bankovci. Mi, ki take reči delamo, imamo strašno ostre oči, veste?“

„To se ve da, saj še kovača dva ne zvarita sekire enako, jeden tako, a jeden tako,“ primetne Zakrajec vmes.

„A vendar je sekira — sekira, ni li res? Vidite, z vami je lahko govoriti, saj sem rekel, vi vsaj človeka razumete. — Tedaj kedar jaz med one cesarske gospode pridem, tačas moram s pravimi cesarskimi desetaki plačevati, da mojih ne izpoznajo. Z drobnejšim denarjem, ki ga, to se ve da, lahko dobim po zmenjavi kolikor hočem, ne morem plačevati računov med tako gospôdo, ako vem, kaj se spodobi, kedar jim takó kaj za vino dam. Moram z desetaki plačevati, že zavoljo lepšega.“

„Kaj si dadé vino plačati od vas? Oni na Dunaji, ki sami tudi znajo denar delati?“ vpraša Zakrajec.

„Pa še radi! Mislite, da ga oni smejo narediti, kolikor ga hočejo? Kaj še. Samo kolikor jim cesarski minister dovoli. Nič več. On ima vse orodje zaperto, pa kedar ga dá v bankovsko delo, stoji zraven sam, ali pa njegova žena, da ne naredé bankovcev preveč.“

„Glejte, glejte!“ čudi se lehkoverni Zakrajec.

„No, kakor sem vam rekel, — nadaljuje bankovčar — vsako leto enkrat potrebujem nekoliko pravih cesarskih desetakov. Zatoraj bova midva tako-le naredila: „Jaz vam dam dva moja bankovca, katera boste vi, kedar kaj kupujete, za dvajset goldinarjev izdali, vi meni za to daste pa le jeden desetak cesarski, razumete.“

Zakrajec je pač dobro razumel, ali navdušenje do tujca se mu nekoliko ohladi. Zazdelo se mu je, da tujec vendar ni tako samopriden osrečevalec, kakor se je kazal.

„Kaj pa bo,“ pravi Zakrajec, „če mi kdo izpozna vaša dva bankovca, da nista prava? — Jaz plačati ne bi mogel z vašimi, a svojega, pravega cesarskega, ki bi ga vam dal, tudi ne bi imel.“

„Tega se ne bojte. Noben štacunar, noben volar, noben mesar in noben prékupec mojega denarja od cesarjevega ne loči. Sodnikom in prav učenim ljudém jih pa ni treba pred nos nositi. Saj se lahko kam dalje gre kaj kupit, na daljni semenj, kjer nihče človeka ne pozná. Ali vas bode jutri na semnji kdo poznal?“

„Menim da ne. Nisem še nikoli tako daleč bil na semnji,“ odgovori Zakrajec.

„No vidite, poskusite. Ná, tu imate štiri moje bankovce, to je štirideset goldinarjev; pomešajte jih med svoje in kedar boste kupljene voli plačevali, dajte moje vmes. Jaz vas v Celji počakam, in kedar v Celje z voli pridete, dali mi boste samo dvajset goldinarjev svojih, torej dvajset jih zaslužite tako lahko, kakor ko bi cigaro prižgal, brez dela, brez truda.“

Zakrajec počasno vzame ponarejani denar in še boječe v rokah deržeč ga vpraša:

„Kaj pa, če me ugamejo?“

„Jaz vam svojo glavo zastavim, da vas ne,“ odgovori lopov.

Zakrajec spravlja denar. Skerb ga je bilo precej; bal se je, da bi ga ne zasledili in bi imel „sitnosti in pota“, kakor je nekdam slišal, da so jih že ljudje imeli; ali lakomnost je v njem premagala. Tako hitro celih dvajset goldinarjev zaslužiti! In samo za zdaj, potem lahko zasluži še več, če pojde lahko! To ni bila mala stvar zanj.

4.

V semnji je bilo dosti volov in lepih. Tudi dragi niso bili. Zakrajec jih je ogledal vse od kraja dvakrat, pretipal in izprašal tu in tam. Nazadnje se je pobotal za en par, kateri se mu je najbolj po godu zdel. In ko je bil kup dogotovljen, šel je prodajalec z Zakrajcem v kerčmo „likof“ pit in denar štet. Več žejnih mešetarjev, ki so se prej v kupčevanje silili, šlo je za kupcem in prodajalcem, ker so vedeli, da se bode dobilo tu kaj za gerlo izplakniti.

Zakrajec je bil one štiri ponarejene desetake, katere mu je med potom dal tuji „černošolec“ že prej pomešal med

svoje prave, le droben košček je vsacemu na oglu odtergal, da ga je sam izpoznaval izmed pravih.

Ko je zdaj izvlekel izpod pazdušnega notranjega žepa denar ven, da bi plačeval kupljene voli, hotela se mu je skoro roka tresti. Pervič v svojem življenji je goljufal. Po vsem životu ga je nekako prijemalo, nekaj mu je roko nazaj vleklo, kakor da bi mu hotel angelj varuh reči: ne! ne!

Ali lakomnost je premagala. Počasi našteje po mizi denar za voli, same desetake, štiri ponarejene, slabe med družimi pravimi.

Vsi okolo sedeči so gledali denarja precej dolgo versto. Prodajalec je prekavsal počasi s perstom celo versto, štejoč, je li je prav našteto. Zakrajec se ni upal nobenemu v obraz pogledati, bal se je, da bi mu kdo na očéh bral, da je napačne bankovce izdal. Še le, ko je prodajalec desetak za desetakom, prave s ponarejenimi vred, zložil kar skupaj, zavil jih in spravil, vzdigne Zakrajec pred soboj stoječo čašo vino in se pijoč ozre po družčini.

Nihče ga ni gledal, nihče nič ne ve, bankovci so torej kakor pravi, denar je denar! Ta misel je Zakrajca tako ohrabrila, da je še vina poklical, saj ga je zdaj lahko plačal.

Vendar ni dolgo prebil med tujimi možmi. Hotel je sam biti, da bi računil, kako hitro je pridobil brez vsega truda za kmeta veliko svoto denarja — d v a j s e t goldinarjev! In kako lahko dobi še več, ako se prikupi onemu tujemu gospodu černošolcu, ki ga v Celji čaka.

Zatorej ga kmalu najdemo na cesti iz semnja, kupljene voli pred seboj gonečega in prihodnjo srečo preračunjevalčega. Nesterpljivo je priganjal voli k hitrejši hoji, da bi čem skoraj dobil učenega gospoda, ki mu je denarja dal in ga obljubil v Celji čakati.

Predno še v Celje pride, stopi na cesti izza žive meje oni tujec, ogleda se na vse strani in hlastno vpraša: „no, ali . . . ?“

Zakrajec vesel prikima.

„Vse štiri ste spečali?“

„Vse štiri.“

„Torej polovico zdaj daste meni nazaj, dva prava!“ hiti tujec razveseljen in s tako zadovoljnostjo, da spravi dvajset goldinarjev pravega denarja, da bi bil Zakrajec lahko videl, kako treba mu jih je bilo.

Tujec ni hotel ostati v celjskem mestu, temuč v malej kerčmi ob cesti sta ostala in se pogovarjala, kakó bosta od zdaj na dalje. Zakrajec je prosil tujca, naj ga vendar „srečnega“ stori in naj mu prinese še več tacega denarja, on ga hoče rad na spolovino dobička razpečati kakor denes.

Precej se pogovorita, da žene Zakrajec te voli takoj na drug semenj na prodaj, da med tem pride z denarjem domóv, tam pa najde že tudi „černošolca“ z novim denarjem, ker zdaj, pravi ta, mu ga je zmanjkalo in gre zopet domóv ponj.

Predno pa Zakrajec odide, bil je tujec že tako piján, da ni mogel nič več govoriti. Čudil se je Zakrajec pač nekoliko, kako je to, da se tak „učen“ mož, ki zna bankovce delati in ljudi osrečevati, kislega vina tako opije, da ne ve več, kje je. Ali kaj mu je to mar bilo; da le obogati, obogati! To je bila Zakrajcu zdaj glavna misel, ko je gnal voli namesto na dom — na drug semenj, da bi steržil za one štiri ponarejene, štiri prave desetake.

5.

Ko je Zakrajec brez volov domov iz semnja prišel, in sicer še dva dni kasneje nego je imel priti, obveselila se ga je sicer, a tudi prestrašila njegova žena močno, ker mislila je: morda je denar izgubil, ali pa so mu ga vzeli razbojniki po potu, takó da kupiti ni mogel ničesa.

Zakrajec je bil med potom stvar premislil in sklenil svojej ženi za zdaj še nič povedati, kakó in kaj. Hotel je, da drugi ljudje ne zvedó, na kak način bode on bogat postal. Zato pa se mu ni zdelo varno ženski povedati svojo skrivnost, ker sodil je, da so vse ženske bolj ali menj jezične, njegova pa tudi nekoliko, če je prav sicer dobra duša.

„Zakaj nisi nič prignal?“ vpraša ga žena. „Ali nisi nič kupiti mogel.“

„Kupil sem, a sem zopet prodal,“ odgovori on.

Več je bilo treba izpraševanja, predno je ženi to v glavo šlo.

„Zatorej te tako dolgo ni bilo,“ huduje se žena potem. „Zmirom sem slišala, da tisti kmet, ki v semnje hodi mešetarit in prékupovat, ni nikoli nič prida. Zdaj pa še ti prékupčevati začenjaš, ko vendar veš, da nam je volóv treba.“

Ona ni imela navade jeziti se, a zdaj jo je obšla nevolja, da se mož udaje v prékupe ta čas, ko je treba kmetovati začeti. Morda jo je tudi slutnja obšla, da iz tega ne bode dobrega. Ali on jo zaverne osorno: „Ti nič ne veš, jaz delam, kakor vem, da je dobro za me, za te in za otroke, kar tiho bodi, pa pojdi.“

Šla je sicer, a rada ne.

Ženi se je potlej čudno zdelo, da je minilo štiri ali pet dni, a mož ni šel ne na ta ne na oni semenj, ki je bil v „pratiki“ zapisan, po volji. Tudi delal ni tako kot prej; nobena stvar ni imela nič vspéha v njegovej roki. Zdaj je prijel to, zdaj zopet to, a ničesa ni končal.

„I, kaj ti je vendar?“ vpraševala ga je ona zvečer.

„Kaj mi hče biti? Pusti me“, odvrčal je on, a ničesa ni povedal.

Šesti dan po vernitvi njegovej iz semnja pa žena proti mraku, ko s polja pride, najde pri svojem možu v izbi gospodskega človeka s ponošeno obleko, rudečkasto brado in zmeršenimi lasmi. Bil je oni isti „černošolec“, katerega je bil Zakrajec blizu Zidanega mosta na cesti dobil, in ki je „znan denar delati.“ Žena se prestraši, kajti ni bilo navada, da bi take verste ljudje okolo hiše Zakrajčeve hodili, in celo z njenim možem vino pili, kakor je zdaj videla. Ali Zakrajec jo berž v vežo za vrata pokliče in jej ostro ukaže:

„Naredi v ponvi kaj dobrega, kar najboljšega imaš za prigrizniti. Ta gospod notri nam je srečo prinesel. Poslušaj, pa molči!“

„Ta, srečo?“ vpraša ona neverno.

„Stori, kar ti govorim, pa molči. Ta, ta!“ odgovori on in odide zopet k svojemu gostu v drugo izbo.

Kdo ne bi rad s r e č e n bil. Tako je tudi gospodinja Zakrajčeva mislila: morda je pa vendar res, da je ta človek „srečo“ k hiši prinesel, če mož pravi da in šla je po omari iskat „kaj dobrega“.

6.

Ko so bili otroci odpravljani spat in je mati Zakrajka svoje večerno delo opravila, jezilo jo je naenkrat, kaj ima njen mož s tem gospodskim človekom toliko in tiho govoriti. Torej si pogumno obriše roki ob kuhinjski predpasni pert in hoče v drugo izbico stopiti, kjer sta bila moža sama, in kamor je bil „on“ (gospodar) tujcu s svojimi

lastnimi rokami nesel večerje. Vrata so bila od znotraj zaperta.

„Odpri!“ reče ona nevoljna, a odločno v vsej gospodinjske oblasti.

„Samo moja žena je, ona že sme vedeti, to smo brez skerbi,“ ugovarja mož tujcu, odklene in spusti ženo v izbo, pozdravljajoč jo s „sitnica radovedna!“

Tu vidi žena, da sta bila jedino malo oknice, ki je držalo na vert med drevje, s plahto močno zagernila, da bi se v izbo gotovo od nikoder ne videlo.

Na mizi pak je ležal kupček b a n k o v c e v, med katerimi jih je bilo nekaj menda nalašč le (na pol ali še menj izdelanih. Razen tega je bil tujec razpostavil razno risalno in pisalno orodje, barve, črnila, steklenice, vse iz torbe, ki je odperla zevala na oglu mize.

Da si ni žena svoj živ dan še kaj podobnega videla, vendar je po svoje zdravej pameti precej sama pri sebi uganila, kaj je vse to, namreč: da ta človek zna papirnat denar delati; to je uganila tem lažje, ker jej je prej mož rekel, da je „ta gospod jim srečo prinesel.“

Vso glavo ženi nekako pretrese, ona obstane na mestu in ne more izpregovoriti, da si se jej usta odpirajo.

„Vidite, mati, kaj imamo in kaj znamo?“ reče tujec smeja se iznenadejanosti gospodinje.

„Jezus!“ zaklicala je mati Zakrajka, a ne da bi bila mislila na Izveličarja, temuč iz navade in neke vesele prestrašenosti.

„Denar bomo delali,“ reče gospodar zamolklo.

„Tako ga bode še počasi kakor črepinj,“ smeje se oni gospodski človek.

„Ampak tiho bodi, — glej jo!“ pristavi gospodar.

„Gospoda ne pusté družim ljudem denarja delati, mati, zato moramo lepo molčati, nikomur nič pripovedovati, pa bode denarja, kakor pečka. Ali ni neumno, da se toliko ubijate in toliko terpite, če vam znam jaz denarja narediti, kaj?“

Ženi je kar mergolelo pred očmi, ni vedela, kaj bi odgovorila. Ona da bode za bogatela, da jej ne bode treba toliko delati, da bodo hčerke, kadar dorastejo, veliko doto imele, da se bode k maši vozila, da bode še lepšo obleko mogla kupiti, kot jo ima Cerovnica itd. itd. — vse sreče ženske domišljije so jo obšle.

„Sam Bog in njegova sreča božja nam je tega „gospoda“ poslala v hišo,“ mislila je nevedna žena.

Le nekov čuden nemir jo je obhajal, ki bi jo bil mogel opomniti, da naj se vpraša: je li res vse zlato, kar se od daleč sveti. Čudno, da se vest oglašča vselej, samo da bi jo hoteli poslušati.

7.

Od zdaj se Zakrajec za kmetovanje in gospodarstvo ni dosti brigal več. Hodil je po semnjih daleč okoli in sicer rajši dalje, nego bliže dóma, ter je kupoval živino in jo zopet prodajal. Pri tem je gledal zmirom, da je pri kupovanji oddajal ponarejene bankovce, pri prodaji pa dobival prave. Kupčije je delal le z ljudmi, ki ga niso poznali in le po enkrat v jednom kraji.

Tako ga je bil njegov novi prijatelj naučil, kateri mu je vedno novih bankovcev donašal in jih potem po nekoliko dni v njegovej hiši skrit doblaval.

Precej dolgo je šlo vse po sreči. Zakrajec je videl, da se na ta način jako lahko in brez truda dobi denar; zato je postajal vedno bolj derzen in menj previden.

Koliko krivice dela drugim ljudem, na to niti mislil ni. On ni bil terdega serca, zato bi se mu bil gotovo smilil od njega ogoljufani kmetič, ko bi bil preračunal in premislil, kake nastopke imajo njegove kupčije, kaka nesreča zvara iz njih.

Dobro bi bilo, ko bi bil Zakrajec, na priliko, to-le dogodbo sam videl in prej premislil, predno se je v goljufivo kupčijo s ponarejenim denarjem podal:

V hribih kaké štiri ure od Zakrajčevega doma je živel ubožen gospodar. Dolgovi so ga terli, a denarja ni imel od kod dobiti, da si je bil priden in delaven od zore do mraka. Zlasti je bil jeden njegovih upnikov tako silen, da mu je žugal pregnati ga z doma in zapoditi ga izpod strehe, če mu še ta božič ne vrne 200 goldinarjev.

Gospodar je imel par juncev domače reje. Koliko je terpel, predno jih je iz telet do junih volov spravil! Kolikokrat jim težko na rami kerme prinesel! Kolikrat sam gnal jih na boljšo pašo, prav kakor prej Zakrajec. Zdaj jih je moral mož prodati, da si niso bili še za prodaj godni. A ni se dalo drugače, upnik je terjal. Žene torej junce na semenj, prodá jih. Dobi za nje papirnat denar, lepe bankovce po deset goldinarjev. Prihodnjo nedeljo

gre k upniku in mu pové, da ima denar, da gresta drug dan k notarju delat pobotnico in denar štet. Pri notarji se naredi pismo, še celo sodnik je slučajno navzočen, hribski kmetič ponosno odšteje denar na mizo, sodnik ga slučajno vidi, vzame en novi bankovec v roke, pomeri ga in pogleda skozi njega proti oknu v svit, pogleda drugi, tretji bankovec takisto, vse zapored. „Kje ste ta denar dobili?“ vpraša kmeta osorno. „Za junce sem ga skupil na semnji,“ odgovori kmet in strah ga prešine. „Slab denar je ves, ponarejen, samo jeden bankovec je pravi, tega spravite vi, druge bomo mi.“ Ko je kmetič potem slišal, da mu ponarejenega denarja res ne dajo nazaj niti ne pravega namesto slabega, ko je čul, da je svoje voliče zastonj dal, da je ogoljufan, prevarjen — zagrabil se je za sivo glavo in zajókal se kakor otrok, da bi se bila bela stena omečila.

In kdo je bil kriv kervave nesreče tega moža, če ne Zakrajec, — to se ve, njemu neznan — ki je bil za ponarejene, nič vredne bankovce voli od njega kupil?

Podobnih nesreč je Zakrajec s svojo nepošteno trgovino napravil toliko, kolikor kupčij. Vendar ko se je bil enkrat denarja polakomnil, mislil je več na to, kakó bi ga pomnožil, kakor pa na to, kaj je prav in neprav, pošteno ali nepošteno.

8.

Neznani gospodski gost, ki je k Zakrajčevim zahajal in donašal slab denar, izostal je bil že precej dolgo tega. Zakrajec je bil nesel zadnji ponarejeni denar v daljni semenj, ko je tujec zvečer zopet oglasil se in po njem vprašal. Zvedevši, da Zakrajca ni domá, naroči bankovčar ženi, naj mož, ko domov pride, pazi nekaj časa, — ker gospodska že oba zasleduje. Tujec uniči svoje risalno orodje in vse priprave, kar jih je pri Zakrajčevih v malej drugej izbi imel in odide.

Od tačas ga v tem kraji ni bilo več videti, niti kasneje ga sodnija ni zasledila.

Pač pa je našla sled za Zakrajcem.

Ko je namreč drugi dan Zakrajec k skerbečej ženi iz semnja domóv prišel in mu je ta strahoma povedala, kaj je njegov denarjev ponarejevalec rekel in storil, povесil je Zakrajec glavo in rekel:

„Nikamor več ne pojdem. Da bi se le še zdaj dobro

izteklo!“ — Ozrevši se, da li ga nihče ne vidi, pošepeta ženi: „Že so mi na sledu, a včeraj sem jim ušel.“

Žena probledi in začne moliti in Boga na pomaganje klicati. On dalje pripoveduje:

„Ko sem včeraj v semenj prišel, srečam mešetarja, ki mi je v zadnjem semnji kupovati pomagal. On ne ve, od kod sem, in kdo sem, drugo ime in drugo domovje sem mu povedal. Ali ker sem ga bil zadnjič pri kupu dobro napóžil, bil mi je hvaležen, poklical me je na stran še predno sem do volov prišel, in mi rekel: „Oni mož, ki ste zadnjič voli od njega kupili, ko sem jaz zraven bil, išče vas po semnji in je vas že tudi žandarmom naznanil, kako ste po videzu. On pravi, da ste mu dali slab denar in da vas hoče dati zapreti. Dajte meni deset goldinarjev, ker sem vas svaril, pa se umaknite.“ Jaz mu dam deset goldinarjev, pa se precej iz semnja in iz terga vzmaknem. Zdaj ne pojdem nikamor več, stvar je vendar nevarna. Da bi se le še zdaj dobro izteklo, le še zdaj, nobenega bankovca več ne izdam, nikoli ne.“

„Bog se usmili, Bog se usmili“, plače žena, ne pomislivši, da Bog ne more podpirati zločinov. Ona vidi pred soboj le nesrečo svojo in moževo, če ga uhvatijo in zapró, da si v celoti ne more niti premeriti še vseh nasledkov.

Tisto noč oba nista spala. Drug dan on ni šel od hiše, ali katero delo je prijel, nobeno ni šlo od rok. Skerb, kaj bode, ga je davila, tlačila, proganjala, od tu do tam, morila na vseh potih. Ravno tako je žena vedno jokala, kadar je ni nihče tujih videl, molila in zdihovala od samih strašnih skerbi, kaj bode, če pride gospodska možu na sled in če ga zapré.

V teh morilnih skerbéh in mukah, ki sta jih oba imela več dni prestati, bila je preva kazen za zlodejstvo, v katero se je dal Zakrajec zapeljati in že ta prva kazen je bila tako velika, da je mož sam pri sebi želel si: „O kakó rad bi vergel vse to proč, kar sem s to kupčijo dobička naredil, da bi le mir in pokoj povernil se mi, da se mi ne bi bilo bati, da me zasledijo.“

9.

Nič ni bilo. Mesec dni je poteklo.

Zakrajec se torej pomiri zopet. Kesanje ga neha, to

kesanje, ki je izviraló le iz strahú pred kaznijo, a ne iz izpoznanja krivice, katero je delal.

Ker je videl, da ga niso zasledili, obhajale so ga že izkušnjave, še one ponarejene bankovce, kar jih je še imel — malo jih je sicer bilo — razpečati. Samo še nekoliko dalje bode treba iti, doli na Hervatsko, mislil in rekel je ženi Zakrajec, pozabivši vse svoje prejšnje namene in obljube poboljšanja. Žena mu je odgovarjala, naj pusti, naj ostane doma. A odgovarjala mu je tudi le, ker se je bala zanj, kajti ona mu ni svetovala, da bi kakó izkušal poverniti denar, kar ga je s to goljuřivo kupčijo s ponarejenimi bankovci pridobil si.

Nazadnje ju pa vendar zadene osoda.

Zunaj je bila temà kot v rogu, Zakrajec je ravno luč ugnasil bil in hotel leči. Vsi drugi so bili že polegli, otroci so že spali.

Kar nekdo močno na okno poterka.

Zakrajec se stresne od straha.

Poterka drugič, še močneje.

„Kdo je?“ ohrabri se Zakrajec, okno odprevši. Ali ko pogleda ven, vidi, da v noči blišči pred njim bajonet. Žandarmi so bili tu. Zakrajcu jezik zastane, on zaloputne okno, odskoči od klopi in se postavi na sred izbe, nekaj časa ne vedoč, kaj početi. „Táji!“ reče mu navadni notranji zapeljivec, zato se ohrabri, stopi zopet k oknu in vpraša ošabno:

„Kaj bi radi?“

„Odprite, če ne, uteremo vrata,“ reče žandarm.

„Ne bode drugače, da moraš odpreti“, reče drug znan glas, namreč županov glas iz vasi, ki je moral z žandarmom priti.

Med tem se je bila vzbudila Zakrajka, naredila luč in — kakor imajo v tacih prilikah ženske včasí več duševne naglosti in zavednosti — rekla možu: „Berž iz skrinje vzemi in kam vtakni, ali v ogenj verzi še tiste bankovce, kar jih imaš.“

Mož res hlastno skrinjo odpre, vzame ostanek ponarejenih bankovcev in teče v temno vežo ter jih tam verže v še žareč pepeljnjak.

„Zdaj smo dobri, zdaj mi doma ne morejo nič izkazati“, misli in duri odpre. Vstopijo, žandarmski vodja, birič in župan, zunaj pa hišo obstopijo trije žandarmi, da bi jim ptiček ne ušel.

„Kaj ste tačas delali, da nam niste precej odperli, ko ste se oglasili?“ vpraša žandarm.

„Kaj čem delati? Ali . . . da jaz vprašam, kaj pa iščete tukaj v mojej hiši in po noči?“ vpraša Zakrajec z vsem pogumom, kar ga je mogel zbrati.

Žandarm se pripogne, pobere izpred skrinje papir in reče: „Tacih-le bankovcev iščemo.“

Prej je bil nesrečnemu Zakrajcu v njegovej naglosti jeden na tla padel in zdaj je bil ta bankovec izdajalec njegov in tako silna priča, da je gospodar obmolknil in glavo povesil.

Uklenejo ga. Poberó ves denar, dober in slab. Ne zmenijo se za jok žene, za milo plakanje in vpitje nedolžnih otrok, ki morajo gledati, kako tuji ljudje, oboroženi, očeta uklenjenega odpeljavajo v černo noč, v ječo. Otroci niso mogli sicer še vse nesreče razumeti, bili so premladi, a dovolj jim je bilo, da so videli mater v divjeji bolečini vpiti in obupavati, da je tudi njih mlade duše napolnil strah in trepet pred tem, kar se je očetu zgodilo.

10.

Zakrajec je bil skoro leto in dan le v preiskovalnem zaporu, predno se je sodba izveršila. Dolgo je namreč trajalo, predno so se našle različne priče, katere je ogoljufal bil, davši jim ponarejen za pravi denar.

Nazadnje je stal Zakrajec pred porotniki. Prej lep, močan, zdrav mož, — zdaj ni bil več sam sebi podoben: bled, upognen, postáran.

Nič mu ni pomagalo, da je vse tajil, da nobene priče ni hotel poznati. Oni, katere je bil ogoljufal, izpoznali so ga večinoma, in so prisegali: „ta je tisti.“

Zastonj se je trudil njegov zagovornik porotnike prepričati, da je tukaj kakova zamena mogoča, da Zakrajec ni kriv.

Porotniki so ga krivega izrekli, sodišče ga je obsodilo na osem let težke ječe in je še pristavilo, da je to milostna sodba zaradi tega polajševalnega, ker je Zakrajec bil do zdaj nekaznovan in vedno kot pošten človek znan, ter more poverniti storjeno škodo.

Zakrajec, prej srečen kmet, ki je imel ljubljene otroke in ljubljeno ženo doma, moral je zapert biti. Osem let! A kdo bode doma delal? Kdo za otroke skerbel? Za domovje in za kmetijstvo?

Osem dolzih let stárati se brez dela! Daleč od ljubih svojih proč, med razbojniki, v družbi spridenih tatov, pod jedno streho z izmečki človeške družbe! Ali ni to strahovita kazen, grozno stanje, mukepolno življenje za človeka, kateri bi bil prej od jeze vskipel in gromno vzdignil se nad vsacega, ki bi se bil prederznil sumniti, da je na njegovem pošteni kak najmanjši madež? Prej so ga sosedje blagrovali, kakó dobro se mu godi, zdaj ne bi bil menjal ž njim nobeden berač, ki z mavho na rami od hiše do hiše kruha prosi in s psom v listji spi.

Zaperli so Zakrajca v ječo k družim zločincem. Tja je malo zvedel z doma, a tudi pozvedaval ni mnogo. Poprijelo se ga je bilo neko obupanje, o svojih ljudéh in svojej prihodnosti izperva ni rad mislil.

Ker se je vsa njegova gotovina vzela bila in porabila v to, da so bili odškodovani oni, katere je bil s svojo nevredno kupčijo ogoljufal, ker je moral on iz svojega plačati tudi grehe svojega pobeglega zapeljivca in sodruženika, ni ostalo ženi in otrokom nič gotovega premoženja, samo posestvo.

Zakrajec je pa vedel, da kmetški njegov dom le kaj donáša, ako je priden gospodar in delavec na njem. To je bil on. A zdaj je zapert. Njegova žena, tudi ko ne bi bila poterta in osramočena, ni bila zmožna sama vsega prevladati pri nedoraslih otrocih. Zakrajec je vedel, da mora doma iti vse pod zlo. Kaj bode iz žene, kaj iz ubozih otrok? Ta misel je bila zanj s časom ravno tako strašna kazen, kakor zapor sam.

V tem strašnem dušnem terpljenji pride Zakrajcu misel, kako bi mogel iz ječe uteči, daleč v tujo deželo pobegniti, tam s poštenim delom nov dom narediti si in svoje ljudi za soboj poklicati. Če ne pojde s poštenim, naj ide kakor hoče, ali iti mora, mislil je Zakrajec, ker že je bil za samo poštenje izgubljen.

11.

Vendar je moral poltretje leto v zaporu sedeti, preden se mu je res posrečilo uiti.

Ko so kaznjenci na dvorišči delali ali sprehajali se, nagovarjal je Zakrajec počasi in tiho zdaj tega zdaj onega svojih nesrečnih tovarišev v zaporu, in tako se je naredila zarota, da bodo pri pervej ugodnej priliki svoje čuvaje napadli in ušli.

Taka prilika se jim je ponudila jesenskega dne proti večeru, ko so zaporniki zunaj terdnjave celi dan pridno delali takó, da proti večeru pazniki niso več dobro nanje pazili.

Zakrajec je bil prvi, ki se je bil jednemu pazniku za herbet priplázil, kakor blisk hitro mu puško iz rok izpulil, in družega oboroženega paznika ustrelil. Tako sta bila na en hip dva oborožena čuvaja neškodljiva, drugi so bili osupneni in v strahu se niso mogli ubraniti naglemu napadu vseh kaznjencev, kateri so potem ubegnili vsak na svoj kraj.

Noč se je bila storila, predno je bilo mogoče misliti proganjati jih.

Zakrajec je v svojej gerdej sivej kaznenskej obleki celo noč hodil in hitro hodil, da bi prišel domóv in videl ženo in otroke, ker le to je hotel za zdaj. Vedel je, da ga bodo doma skoro žandarmi iskali, da mu torej dolgo doma ne bode ostati mogoče. Le videti je hotel zopet enkrat svoj dom, ženo in deco, svoje svéte je hotel dati, slišati, da ga še imajo za svojega očeta in — potlej — mislil je — bode bežal daleč v svet.

Bilo je že proti jutru, ko Zakrajec pride do svoje male rojstvene vasi nekaj ur od Save. Ko je v jutranjem somraku zagledal svojo hišo, kjer se je rodil, kjer ga je mati učila moliti, kjer ga je oče vadil delati in učil p o š t e n e m u biti, kjer se je bil oženil in kjer je srečno gospodaril, oh, srečno tako dolgo, dokler ni óni tujec izkušnjavec srečal ga na osodnem potu semenjskem in hudiča lakomnosti v njem vzbudil: ko Zakrajec to svojo hišo zagleda med znanim sadnim drevjem, zdelo se mu je, da je že pol večnosti minilo ód onega srečnega časa. In nasloni se ob zanemarjeni leseni plot svojega verta, čelo opré ob odlomljen kolec in začne jokati kakor malo dete, da se mu persi vzdigujejo, kakor da bi hotele počiti.

Pesje lajanje ga probudi. Izza ogla je bil priskakal stari hišni pes in oblajal čudno oblečenega neznanca. Zakrajec izpozna svojega starega psa in ga pokliče po imenu: „Švigelj!“ Pes ta glas svojega prejšnjega gospodarja tudi izpozna, po trebuhu se priplazi do njega in vesel cvileč ob njem skače.

„Tedaj ti me še izpoznaš, žival! Da vidim, kaki bodo drugi“, misli ubežni kaznjeneec in gre na okno terkat.

Oglasi se mu nek možki glas, a on se ne more do-

misliti, kdo bi bil. Ko se vrata odpró pride pol oblečen mož na prag. — Zakrajec izpozna, da je to iz vasi oni Floriján, ki ni imel svoje hiše in je zdaj tu zdaj tam na vasi osobenjkoval. Zatorej ga precej neprijetna slutnja strese, ko zagleda tega moža odpirajočega.

„Kaj bi radi?“ vpraša Florijan. Kaznilnična obleka in upadeno lice mu je Zakrajca neznanega delalo.

„V svojo hišo menda vendar še smem.“

„Joj-menè, Miha, vi, vi ste?“ začudi se Florijan in na stežáj vrata odpré.

Ko Zakrajec v izbo stopi, vidi tujo žensko, tujega otroka tu, a svoje žene ne, niti svojih otrok.

„Kje je moja žena?“ vpraša zamolklo.

„Kaj vam niso pisali?“ vprašuje Floriján namestu odgovora.

„Včeraj je bila osmina, kar smo jo pokopali, potlej sva midva tukaj v štant vzela hišo in polje za dve leti, ker so rekli, da vas še pet let ne bode iz ječe domov; dve leti je naše, zdaj ne gremo venkaj, naj pride kdor hoče,“ govori vse ob jednom žena Florijanova.

Pokopali so ženo!

To je Zakrajec slišal, drugo le na pol, a bilo mu je dovolj. Spusti se na klop k peči, in dene glavo med dlani v kolena uperte.

Umerla je žena!

„Kako bolezen je imela?“ vpraša Zakrajec čez nekoliko časa.

„I, Bog ve!“ odgovori najemnica njegove hiše. „Saj veš, kako so ljudje zleh jezikov; oni pravijo, da je umerla od žalosti zavoljo tebe, ker si zapert. Pravijo, da ko bi se ne bil ti tistih bankovcev polakomil, bila bi ona še živa in zdrava.“

„Jaz sem jo umoril?“ vpraša Zakrajec kakor sam sebe, pol tiho in ne poslušá daljšega besedovanja ženske in moža. Nazadnje po dolgem molku se vzdigne in hlastno vpraša:

„Kje so moji otroci?“

„Pri ljudéh,“ odgovori Florijan, razloži mu, kdo je postavljen otrokom za jeroba, kdo je vzel tega fanta ali to deklico, ter nazadnje še pové: „Tvoj Nácek je pa pri nas ostal, tam le v kotu spi.“

To je bil Zakrajčev drugi sinek.

„Pokličí ga!“ prosi Zakrajec.

Florijan pokliče kake 6 let starega dečka, ki nerad, ali vendar vstane zaspán iz svoje posteljice.

„Glej oče tvoj so prišli, pojdi k njim,“ reče najemnik Florijan.

„Nacek pojdi sem k meni,“ kliče prijazno - žalostno Zakrajec sinka.

A deček po strani pogleda in reče: „Ne grem!“

„Pojdi k očetu, lej ga!“ sili ga tudi Florijanka.

„To ni moj oče!“

Ko to Zakrajec sliši, vstane, opré desno lakot na sténo in z glavo na njo butne, zajoka, in ihteč glasno izgovori:

„Tudi moji otroci me nečejo že več poznati! Bog, to je preveč, to je prehudo!“

Florijanu se je Zakrajec smilil, tolažil ga je, ali slabo je znal, ni vedel, kaj bi rekel; sam bi se bil skoraj jokati začel, ker si je mislil: joj, ko bi jaz v táko prišel, da bi žena od žalosti zavoljo mene umerla, in bi me moji otroci več ne poznali. In Miha, ta, ki mu je nekdam tako dobro bilo, ubogi Miha Zakrajec!

„Nič ne maraj, Miha,“ tolažil ga je, „tvoj fant te ne pozna, ker si tako gerdo oblečen“ (Zakrajec je imel namreč še kaznenčevo obleko na sebi); „če si ušel, — kar se mi zdi — pojdi nazaj, oglasi se sám in dosédi, kar imaš še sedéti, potlej pa prideš ven. Ni dosti dolgá na hiši, tačas ti otroci dorastejo in vse bode spet bolje, ko dostaneš zapor in se verneš, le verjemi in v Boga zaupaj.“

Tako ga je Floriján učil. A Zakrajec zmaje z glavo in reče otožno:

„Ne, ne! Z menoj je proč! Jaz ne pridem nikdar več iz ječe, če se sam oglašim, ali če me dobodo. Zato me živega ne bodo imeli. Da sem mogel uiti, moral sem ustreliti človeka, ki je bil najet, da je pazil na me in na druge.“

„Ustreliti!“ prestraši se Florijan.

„Takó je. S slabim denarjem začel, z umorom končal!“

„Bog se usmili!“

12.

Dan danes je zločincem težko oblastniškej pravici ubegniti. Hitrejši nego konji in železnice je telegraf, preprežen že povsod. Ta jih preteče in jim žandarme in

polica je že na pot postavil, da jih že čakajo tam, kamor so pribeči hoteli.

Tako je tudi tu žandarm prišel naravnost v vas iskat begunca le malo ur kasneje, kakor je oni prišel. In daljna zgodba je z Zakrajcem kratka.

Zakrajec je žandarma zagledal, skočil skoz okno in hotel uteči. Žandarm je vpil za njim stoj, stoj! Zakrajec je béžal, ne zmeneč se za oni klic. Žandarm strelil, zadene Zakrajca v roko, a ne močno, zato ta beži dalje. Drugi strel počil. Zakrajec se zvalil na tla. Zadet je bil tako nesrečno v osredje, da je še tisti dan u m e r l.

Na vaškem pokopališču so sosedje za gospodom fajmoštrom zadnji očenaš na grobu Zakrajčevem odmolili za njegovo dušo, potem pa pokrili se in razhajali s počasnim korakom in zamišljeni.

Pred malim pokopališčem pod lipo so neki vaški možje pogrebci nekoliko postali, tabak napravili, in nekako tihi bili, kakor bi bilo vse nekaj tiščalo.

Gospod fajmošter pridejo iz cerkve in se ustavijo med možmi, ki so jih močno močno v čislih imeli.

„Kaj boste uganili?“ vpraša duhovni pastir svoje pod lipo stoječe farane.

„I, pravimo, vendar je škoda to, prej tak mož, povsod spoštovan pri kmetih in pri gospodski, a potlej zapert, in tak konec stori, kakor ta Zakrajec, ki smo ga ravno pokopali, Bog mu grehe odpusti“, reče star kmet.

Duhovnik odgovori:

„Pač res, možje. Bog ga bode po svojej milosti sicer sam sodil; ali to moremo tudi mi reči: Zakrajec nam bodi izgled, kako naj ne ravnamo. Ko bi se bil le svojega poštenega dela deržal, še dan danes bi bil v svojej rodovini, srečen mož in srečen oče, kakor je prej bil. Tu se kaže, da le kar pošteno pridelal in pošteno pridobiš, to je pravo. Vse drugo, kar človek misli po družih ovinkih pridobiti, maščuje se hudo. Tu se vidi, kolike britke nesreče je kriva ona neopravičena lakomnost po bogastvu, ono nezdravo hrepenenje obogateti brez truda in dela, ona nezadovoljnost s svojim stanjem, ono nepoterpljenje z malim, ona lakomnost po denarju, ki je tega našega Zakrajca pahnila v nesrečo in v zgodnji grob. Vidite, vendar je najlepši nauk za življenje stari rék: Moli in delaj! pa poterpi včasih z malim, bodi zadovoljen z malim; če ne moreš z delom in pridnostjo do boljšega priti, kar

pač moraš zmirom skušati. Saj ne živimo dolgo, a lepšega ne ostane tu na zemlji za nami, kakor če morajo ljudje reči: Pošteno je živel, pošteno je delal! Pregovor, da en krivičen krajcar deset pravičnih požré, uresničil se je tudi tukaj. Učimo se iz tega ter živimo po nauku.“

„Res je takó,“ priterdili so možje fajmoštru in se razšli na delo.

Pot v nebesa.

Kaj zopet dete hočeš,
Ker terkaš toljkokrat?
Jokaje iti nočeš —
Tu od bolniških vrat?

„Jaz iščem mamó milo,
Nazaj mi dajte jo;
Je mesca dva minilo,
Kar šla je v hišo to.“

„Preubogo dete moje,
Milujem te, znanéc:
Da drage mame svoje,
Ne boš tu našla več.““

„Je sedmi dan zazoril,
Kar šla je v boljši svét,““
Vratar je star govoril,
Zaklenil duri spét. —

A revšče ni umelo
Vratarjevih beséd,
Do mraka je medlelo
Tam solzno ko popréd.

Poslednjič se vernilo,
Je k starki v vas nazaj;
Pri ktorej se gojilo,
Kar mama šla je v raj.

A v jutru sirotica
Pred durmi koj stojí,
Terkaje, da ročica
Ji nežna kervaví.

„Oj hudi mož bradati,
Odpri, da k mami grém!
Doma mi ni obstati
Brez njé, to ti povem.“

„Ubožica, glej, mati,
Po katero si prišla,
Prebiva v hiši zlati,
V nebesih — tje je šla.““

Zaprè na to siroti,
Ki misliti začne:
Po ktorej koli poti
V nebesa pride se?

In v krilicu splatnine
Naprej bosó hití,
Po stezah čez stermine
Objokanih oči.

In kdor se jej približa
Prijazno vpraša ga:
„Je pot do paradiža —
Vas prosim — prava ta?“

„Zvolilo dete daljno,
Težavno pot si ti;
Bog spremljaj te““ — mil'valno
Jej vsak odgovori.

Če tudi naznaniti
Nihčè za pot ne zná,
Se revšče oplašiti
V popotvanji ne dá.